

מדינה האוכלת את יושביה ...ואת שטרותיה

מאת: פנחס בר-זאב

בעלון הקודם שיצא לאור כחודש לפני פרסום הידיעה כי בנק ישראל ינפיק שטר של 20 ש"ח שיציין באופן צנוע ביותר את 60 שנות עצמאותנו, סיפרנו כיצד תאילנד חגגה פעמיים יום הולדת 60 עם שתי הנפקות של שטר בערך 60 באהט, בהחלט מספר חריג.

הנפקת מטבעות ושטרות בעלי ערכים לא-סטנדרטיים אינה תופעה נדירה. באחת המהדורות הקודמות של עלון זה קראנו על שטרות בערכים שמתחילים עם 3 (3, 30 וכו'). ברית המועצות נהגה להנפיק מטבעות של 3 ו-15 קופקות, ובבריטניה – לפני המעבר לשיטה העשרונית – היו במחזור מטבעות של 3 ו-6 פני (sixpence, threepence). אולם, מדינה אחת, בורמה (כיום מיאנמר), הרחיקה לכת והחליטה ביום בהיר אחד לשנות את חוקי השיטה העשרונית, לבטל סידרת שטרות ללא פיצוי למחזיקים בהם ולהכניס למחזור שטרות חדשים עם ערכים מאוד חריגים. מעט מאוד ידוע על ההיסטוריה הנומיסמטית של בורמה, הנחשבת לאחת המדינות המסוגרות ביותר בעולם (אולי פרט לצפון-קוריאה).

בורמה (שמה המלא: Union of Burma) זכתה בעצמאות מבריטניה ב-1948, אך השטרות הראשונים של הבנק המרכזי Union Bank of Burma, הנקובים במטבע הלאומי Kyat (היגוי נכון: **צ'יאט**) הונפקו רק ב-1953. ב-1962 אירעה הפיכה צבאית, כתוצאה מכך עלה לשלטון הרמטכ"ל נה-וין Ne Win, שהנהיג משטר עריצות – ראשית צבאי ולאחר מכן אזרחי – עד 1988. ב-1965 הונפקה סידרת שטרות שנייה, כאשר שם הבנק המרכזי שונה ל-Peoples Bank of Burma. בשנת 1972, עם הנפקת סידרת שטרות חדשה נוספת, שוב שונה שמו של הבנק המרכזי, הפעם ל-Union of Burma Bank. ב-1988 שוב נערכה הפיכה ועלתה לשלטון כת צבאית המחזיקה בשלטון עד היום. ב-1989 שינתה בורמה רשמית את שמה ל-Union of Myanmar, ובשנת 1994 הושלמה הנפקת סידרת שטרות חדשה על ידי Central Bank of Myanmar, שמו של הבנק המרכזי עד עצם היום הזה. השינוי המוניטרי האחרון אירע ב-2004, כשהוכנס למחזור סידרת שטרות בעלי מידות מוקטנות ואחידות.

אולם, התהפוכות המוניטריות הגדולות ביותר התרחשו בין השנים 1985 ו-1987. בנובמבר 1985 הורה השליט נה וין אישית על ביטול ללא התרעה מוקדמת של שטרות ה-25, 50 ו-100 צ'יאט, כשאזרחי בורמה הורשו להחליף רק כמויות מזעריות בבנק המרכזי ולתקופה קצרה בלבד, כאשר הגבולות היבשתיים של המדינה היו סגורים. כתוצאה מכך 75% מהשטרות הישנים שהיו במחזור – חלקם בידיהם של סוחרים תאילנדיים – איבד את ערכו בין לילה.

השטר היחיד שהחליף את שלושת השטרות הנ"ל הונפק מאוחר יותר באותו חודש וערכו הנומינלי היה... 75 צ'יאט (P#65). מדוע? על כך ניתן רק לנחש, אך שני פרטים מעניינים ידועים לנו: השליט הכל-יכול נה וין היה מאמין גדול בגימטריה (numerology). לפי הגימטריה הרשמית הוא נולד ב-1910. חישוב פשוט מגלה כי נה וין

חגג ב-1985 את יום הולדתו ה-75. מזל טוב! מדוע לא לציין אירוע חגיגי זה עם הנפקת שטר בערך 75 צ'יאט? באוגוסט 1986 הנפיק הבנק המרכזי שטרות נוספים בערכים 15 ו-35 צ'יאט (P# 62, 63). עקב קשיים כלכליים החליט הבנק המרכזי בספטמבר 1987 לבטל לאלתר את הערכים 75 ו-35 צ'יאט (וגם השטר הישן של 25 צ'יאט), ללא כל אפשרות של המרה, גם הפעם תוך סגירת גבולות המדינה. ומה בא במקום השטרות שהפכו לפיסות נייר ללא כל ערך? שטרות בערכים 45 ו-90 צ'יאט (P# 64, 66)! עתה היו במחזור שטרות של 15, 45 ו-90 צ'יאט בלבד. לא צריך להיות מתמטיקאי כדי לראות שכל הערכים שהיו אז הילך חוקי בבורמה מתחלקים ב-90. לפי ידיעות לא-רשמיות ביקר מיוחדנו נה וין זמן קצר לפני-כן אצל אסטרוולוג (או אסטרוולוגית) שניבא לו אריכות ימים לפחות עד גיל 90, אם יבצע לאלתר שינוי מוניטרי זה.

מורשתו הנומיסמטית של נה וין לא החזיקה מעמד זמן רב. עקב שינוי שמה של בורמה ל-מיאנמר ב-1989, הוחל זמן קצר לאחר מכן בהחלפת השטרות שהונפקו בתקופתו לשטרות בערכים עשרוניים, וכבר ב-1990 הוחל בהנפקת הסידרה החדשה של הבנק המרכזי של מיאנמר שהושלמה ב-1994. האם התממשה נבואת האסטרוולוג של נה וין? השליטי לשעבר של בורמה מת בשנת 2002 בשיבה טובה, בגיל 92...